

Javaslat a

„Polonkai-ház”

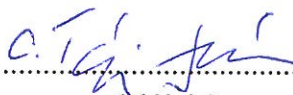
települési

értéktárba történő felvételéhez

Készítette:

C. Tóth János

Szentendre, 2021. február 8.

(aláírás)

I. A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó (személy/intézmény/szervezet/vállalkozás) neve:

C. Tóth János

2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai:

Név: C. Tóth János
Levelezési cím: 2000 Szentendre, Remény u. 18.
Telefonszám: +3626314948
E-mail cím: ictoth-online.hu

II. A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése: **Polonkai-ház**

- Az ingatlanon lévő utcai emeletes és az udvari villaépület együttesével. -

2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása:¹:

☐ agrár- és élelmiszergazdaság	☐ egészség és életmód	☒ épített környezet
☐ ipari és műszaki megoldások	☐ kulturális örökség	☐ sport
☐ természeti környezet	☐ turizmus	

a szakterületi besorolás indokolása:

3. A nemzeti érték a magyarországi együtt élő népekhez, az államalkotó tényezőként elismert nemzetiségekhez kapcsolódó érték:

☒ **igen**

amely nemzetiség: **Az egykori tulajdonos lengyel származása alapján, a magyarországi lengyel nemzetiség által létrehozott építészeti értéknek is tekinthető.**

☐ **nem**

4. A nemzeti érték fellelhetőségének helye: **4090 Polgár, Hősök útja 25. sz. /Hrsz:544/**

5. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik:

☒ **települési**

☐ tájegységi

☐ ágazati

amely értéktár neve: **Polgári Települési Értéktár**

6. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása, a megjelölt szakterületi kategória indokolása (amennyiben nemzetiséghez kapcsolódó érték, a nemzetiségi vonatkozások, a nemzetiséghez való kötődés bemutatása):

A polgári Polonkai családokról

A családi legendárium szerint a polgári Polonkai családok őse, egy Polonka nevű ügyvéd és Sára nevű felesége, a Rákóczi szabadságharc idején Lengyelországból érkezett Magyarországra. A történeti források igazolják, hogy a szabadságharc kezdetén a fejedelemhez lengyelek is csatlakoztak, s annak bukása után is itt maradtak. A 18. században újabb lengyel menekült csoportok is érkeztek, de az elnéptelenedett területekre szervezett betelepítések is történtek. Többen Borsod és Heves vármegye területén találtak új otthonra. Ezért igazolhatónak látszik, hogy a Polonkai családok elődei előbb Mezőcsáton telepedtek le, majd onnan érkeztek Polgárra, feltehetően már a hajdúvárosi jogállás elvesztése után elnéptelenedett Polgár újratelepítésének időszakában, az 1700-as évek közepén de legkésőbb annak második felében. A 19. század közepén már számos Polonkai nevű család élt Polgáron, s nem véletlenül illették a nagycsaládot a „Polonkai-had” jelzővel. Amellett, hogy a tehetősebb, közismert és megbecsült gazdák között tartották őket számon, Polgár kulturális és közéletében is szerepet vállaltak, mint Polonkai János, aki ügyvéd volt az 1840-es években, amint Polonkai Gábor is, aki főbíró és törvénybíró volt, vagy Polonkai György aki esküdtként szolgált az 1830-as 40-es években. Az 1930-as 40-es években a Polonkai családokból heten is tagjai voltak a „Polgári Gyöngyösbokrétá” táncsoportnak, közülük Polonkai Gyula az 1970-es években a Polgári Népi Együttesnek is, s folytathatnánk a felsorolást napjainkig. A gazdag gyermekáldásnak köszönhetően kiterjedt rokonsági kapcsolatba kerültek más polgári családokkal, s manapság is több Polonkai család él Polgáron. Az egykori Polonka ügyvéd utódai a két-három évszázad során asszimilálódtak, nyelvüket, szokásaikat illetően magyarokká, polgáriakká lettek. Dr. Polonkai Vendel, a közismert polgári ügyvéd múlt század második felében végzett családtörténeti kutatásainak köszönhetően a kései nemzedékek is tudomást szerezhettek lengyel eredetükről, s halványan bár, némelyek napjainkban is számon tartják (tarthatják) lengyel származásukat.

A Polonkai-házról

Polgáron, a Hősök útja és az Aradi utca sarkán álló, reprezentatív épületegyüttest „Polonkai-ház”, „Polonkai-kastély” megnevezéssel emlegeti a közbeszéd. Az emeletes saroképület a millenniumi iskola után, másodikként épült fel Polgáron, s évtizedekig az első és egyetlen többszintes lakóépülete, magánháza volt a településnek. A főépület mellett, ugyanabban az időben, az udvarban egy különálló, villaszerű épület is épült.

A szecessziós hangulatú épületegyüttest az 1920-as években a tulajdonos, Polonkai István építtette, s egyedülálló építészeti értéket képvisel nem csak helyben, hanem a környező települések viszonylatában is. Az építés pénzügyi alapjainak megteremtésével kapcsolatban különös történet forgott közszájon a korábbi évtizedekben. A 20. század elején a Polonkai családok több tagja kivándorolt Amerikába. A nyilvántartások szerint 1905-ben Polonkai József, 1906-ban Polonkai János, 1907-ben Polonkai Gyula, és ifj. Polonkai István

indult el az Újvilágba, hogy szerencsét próbáljon. Néhány év után István hazatért, és az ott szerzett jövedelméből termőföldet vásárolt. A legenda szerint ezután érte utol igazán a szerencse. Szántáskor az eke nagy értékű régészeti leleteket, úgy is mondhatnánk, kincseket fordított ki a földből, amiket Polonkai István átadhatott valamelyik múzeumnak. A szóbeszéd szerint a kincsekért kapott jutalom összegéből építtette a jelzett házakat. Van-e valóságalapja a szóbeszédnek, vagy sem, nem tudhatjuk. Van-e valóságalapja a szóbeszédnek, vagy sem, nem tudhatjuk. Hacsak az nem utal arra, hogy 1928-ban a birtokán, talán hálából, a korabeli szokás szerint feszületet állíttatott. Polonkai István tehetős gazdaként, birtokai jövedelméből, jutalom hiányában is képes lehetett, képes volt finanszírozni az építkezést. Ha talált is „kincset”, azt egészében a köz-javára fordította, s nem magának tartotta meg. Számos jótétemény kapcsolódott személyéhez. A korabeli önkormányzat részére „parádés kocsit”, hozzá való lovakat (mai értelemben szolgálati járművet), a temetővel szemben a község részére legelő területet, az Önkéntes Tűzoltó Egylet számára felszerelést, a templomnak 1927-ben harangot, a szegényebb sorsú családok számára, a mai Arany János utcában, ingyen házhelyet adományozott. Önmaga és családja számára lakóházul csupán az udvari épületet szánta. A saroképületet feltehetően tőkebefektetésként építtette, mert az azokban az években megalakult Polgári Takarékszövetkezet székházul szolgált a két háború közötti időszakban. (Nem tévesztendő össze a mai Polgári Bank elődjével, az 1970-es években létrehozott takarékszövetkezettel.)

A 2. Világháború utáni hatalomváltás idején az épületegyüttest államosították, amelyekbe a Polgári Járási Rendőrkapitányság költözött és ott működött az 1970-es évek közepéig. Ezt követően a Hortobágy-menti Vízgazdálkodási Társulat székházaként szolgált az 1990-es évekig. A társulat megszűnése óta az épületek évekig üresen és kihasználatlanul álltak.

Polgár Város Önkormányzata 2018-ban megvásárolta az épületeket. Az eltelt évek során az épületek némileg leromlott állapotba kerültek, állagmegóvásuk halaszthatatlan, felújításuk, majd közcélú hasznosításuk mindenképpen indokolt. Építészeti és történeti értékükre tekintettel, az épületegyüttes közösséget szolgáló, kulturális jellegű közintézmény kialakítására ad lehetőséget.

7. Indokolás az értéktárba történő felvétel mellett:

A Polonkai-ház (a Kálvária kápolna, az egykori községháza, a katolikus templom, református templom és a millenniumi iskola után) Polgár egyik legrégebbi középületének tekintendő. Ez a tény már önmagában is indokolja az épület megőrzését az utókor számára. Ugyanakkor szecessziós jellege építészeti is értékessé teszi az épületegyüttest. Építésének körülményei, a város korábbi életében betöltött szerepe elválaszthatatlanul összekapcsolódik Polgár város történelmével. Továbbá, az épület egykori tulajdonosa, Polonkai István családjának felmenői és utódai több mint két évszázada jelentősen hozzájárultak a város fejlődéséhez, szerepet játszottak, s játszanak Polgár kulturális tevékenységében, közéletében. Az épületegyüttes kulturális közintézmény kialakítására és Polgár város már meglévő, értékes helytörténeti gyűjteményének elhelyezésére alkalmassá tehető, s a gyűjtemény további bővítésére is lehetőséget ad. Az utóbbi hónapokban az interneten közzétett vélemények és javaslatok is igazolják, hogy a Polonkai-ház felújítása és kulturális közintézménnyé fejlesztése egyetértésre talál Polgár város lakosságának körében. Mindezek alapján javaslom a Polonkai-ház felvételét a helyi értéktárba.

8. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források):
- Polgár története, Szerk: Bencsik János, Polgár, 1974. 223-224. oldal (Polonkai családokra vonatkozó adatok.)
 - C. Tóth János: Polgár kulturális élete a 20. században, Kiadta: Polgár Város Önkormányzata, Polgár, 2013. 89, 214, 225. oldalak. (Polonkai családokkal kapcsolatos adatok.)
 - Megyesi József: Visszatekintés. Magánkiadás. Polgár, 2007. 56. old.
 - Sebestyén Ferenc: Kinek lehetett útjában?. In. PolgárTárs havilap. 2002. január. 9. old.
9. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe: - - - - -

III. MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális-dokumentációja
2. A Htv. 1. § (1) bekezdés *m)* pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánló levelek
3. A javaslatban megadott adatok kezelésére, illetve a benyújtott teljes dokumentáció, - ideértve a csatolt dokumentumok, saját készítésű fényképek és filmek felhasználására is - vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat
4. A nem saját készítésű dokumentumok szerepeltetése esetén az adott dokumentum tulajdonosának hozzájáruló nyilatkozata a szabad felhasználásról